

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND

KURT ZILLIACUS

Socken- och bynamnens fördelning

Artikeln ursprungligen publicerad i
Studier i nordisk filologi 67
SSLS 539, 1987, s. 85–90

Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors 2015
ISBN 978-951-583-332-7

KURT ZILLIACUS

Socken- och bynamnens fördelning

Som basmaterial för diskussionen utsändes en av Viveka Högnäs uppgjord statistisk översikt av socken- och bynamnens fördelning på olika landsändar och namntyper, åtföljd av listor med namnexempel. Till översikten fogades utdrag ur en bebyggelsehistorisk granskning av bynamnen som jag gjort 1979 på basen av en preliminär statistik. Här redigeras de två översikterna ihop till en enhetlig framställning.

Sammanlagt omfattar materialet 201 sockennamn (+ 22 döda namn) och 1991 bynamn. Av bynamnen är 245 från Åland (12,3 %), 389 från Åboland (19,5 %), hela 913 från Nyland (45,8 %) och 177 från Österbotten (8,9 %). De återstående 267 bynamnen (13,5 %) är svenska namnformer från olika finskspråkiga delar av landet.

Svenska sockennamn i Finland

Antal (döda namn)

	PRI- MÄRA	SEKUN- DÄRA	bynamn	naturnamn	länenamn	?	S:ma
		distr. l.d.					
Åland	—	— (1)	—	9	1	5	15 (1)
Åboland	—	1	1	1 (1)	7	—	10 (1)
Nyland	—	6	1	8	5	1	21
Ö:botten	—	1	4	7	17 (1)	1	30 (1)
ÅoB län	1	8 (2)	1	6	30 (1)	3	49 (3)
Nyl län	—	—	1	1	3	—	5
Kym län	—	—	—	1	7 (3)	—	8 (3)
Vasa län	—	1	1	2	14	—	18
Tav län	—	—	—	—	13 (6)	—	13 (6)
Övr .	—	3	—	1	28 (7)	—	32 (7)
S:ma	1	20 (3)	9	36 (1)	125 (18)	10	201 (22)

Bynamm av olika typer per socken

ÅL	PRIMÄRA			SEKUNDÄRA			S:ma
	-by	-böle	övr.	nat.	lån	?	
Ec	3	—	2	1	—	—	6
Ha	5	4	5	5	2	—	21
Ge	—	2	—	10	—	2	14
Fi	4	6	6	8	—	—	24
Jo	12	7	4	9	—	—	32
Sa	9	6	5	14	1	—	35
Su	9	5	6	10	—	—	30
Vå	1	—	—	9	2	1	13
Lu	2	—	1	3	—	—	6
Le	2	1	6	6	—	—	15
Fö	1	—	6	16	—	—	23
Kö	1	—	1	4	—	—	6
So	—	—	—	3	—	2	5
Ku	—	—	—	1	—	3	4
Bö	—	—	—	7	2	2	11
S:ma	49	31	42	106	7	10	245

(12.3%)

ÖB							
Sb Lf Tk	2	—	2	5	2	—	11
Nä Öv	4	3	1	9	3	1	21
Pl Pö	1	—	1	—	1	—	3
Kn	1	1	—	5	2	—	9
Be Ma	—	—	—	1	2	—	3
Sv	—	—	2	—	3	1	6
Kh	10	1	—	6	8	—	25
Re Bj	—	—	—	1	1	—	2
Kv Mm	—	—	—	—	10	—	10
Vö	5	—	—	—	13	—	18
Or	1	—	—	1	4	—	6
Mu	—	—	—	1	7	1	9
Je	—	—	—	—	2	1	3
Nb	2	—	—	—	3	—	5
Pu	—	—	—	—	2	—	2
Ee	—	—	—	2	2	—	4
Pe	5	—	—	3	2	1	11
Tj	—	—	1	—	1	—	2
Kr	2	—	—	2	2	—	6
Nv	2	—	—	—	1	—	3
Kb	1	—	—	1	11	—	13
La Öj	—	—	—	3	2	—	5
S:ma	36	5	7	40	84	5	177

(8,9 %)

ÅB	PRIMÄRA			SEKUNDÄRA		?	S:ma
	-by	-böle	övr.	nat.	lån		
Iö	2	—	—	2	3	—	7
Ho	2	—	—	5	7	—	14
Ko	6	1	2	14	16	1	40
Na	5	2	5	23	23	4	62
Pa	17	11	10	23	42	2	105
Ki	8	25	8	32	9	1	83
Df	—	2	5	12	2	2	23
Hi	—	1	—	8	6	—	15
Vf	1	2	5	5	4	—	17
Fb	7	3	2	4	7	—	23
S:ma	48	47	37	128	119	10	389 (19,5%)

NL							
Br	2	3	5	8	11	1	30
Te	23	14	11	15	14	—	77
Po	14	6	15	19	1	2	57
En	2	1	3	23	—	—	29
Sn	9	8	16	21	2	2	58
Ka	18	7	16	8	2	—	51
Iå	2	10	23	25	1	—	61
Dd	2	2	7	11	—	1	23
Lo	—	1	3	1	10	1	16
Sj	12	4	30	17	8	3	74
Ky	23	5	25	19	15	1	88
Es	16	5	16	12	10	2	61
He	17	13	6	13	3	2	54
Si	11	2	4	9	5	—	31
Bo	18	10	12	21	24	1	86
Pä	13	6	12	8	15	—	54
Li	2	—	6	1	—	—	9
Mö	—	4	2	1	—	—	7
Lt	6	2	1	1	3	—	13
St	3	2	3	3	5	—	16
Py	6	2	1	5	4	—	18
S:ma	199	107	217	241	133	16	913 (45,8%)

LÄN	-by	-böle	övr.	nat.	lån	?	S:ma
Åob	19	59	20	65	52	1	216
Nyl	5	4	—	3	13	—	25
Kym	2	—	—	1	3	—	6
Vas	1	—	5	1	8	—	15
Övr.	—	—	1	—	4	—	5
S:ma	27	63	26	70	80	12	267 (13,5%)

Påfallande i materialets allmänna fördelning är koncentrationen till de sydliga landskapen. Åboland med bara tio socknar uppvisar mer än dubbelt så många byar som Österbotten med dess trettio socknar, och i Nyland som har omkring tjugo socknar stiger antalet till det femdubbla.

Det kan knappast råda något tvivel om att variationerna i byarnas fördelning är en följd av bebyggelsehistoriska omständigheter. De gamla centralsocknarna uppvisar genomgående ett relativt stort antal byar, medan byantalet är betydligt mindre i senare avdelade socknar och kapell.

På fasta Åland ligger de gamla centralsocknarna Saltvik, Jomala, Sund, Finström, Hammarland i tätan med 35-20 byar, medan de senare avdelade Geta och Eckerö är klart distanserade. I den åländska skärgården är det bara Föglö som uppvisar över tjugo byar.

I Åboland är antalet byar per socken markant högre. De gamla modersocknarna Pargas, Kimito, Nagu och Korpo kommer upp till 105-40 byar. På 23-7 byar stannar de tidigare kapellen Dragsfjärd, Finby, Västanfjärd, Houtskär, Hitis och Iniö.

Också Nyland och särskilt dess västra och mellersta delar uppvisar många byar per socken; här är det ofta fråga om enstaka hemman. Upp till 88—51 byar når Kyrkslätt, Borgå, Tenala, Sjundeå, Ingå, Esbo, Snappertuna, Pojo, Helsinge, Pernå och Karis. På 30 byar eller mindre ligger de senare tillkomna Bromarv, Ekenäs, Degerby samt flertalet östnyländska socknar.

I Österbotten är det bara fem socknar som har över tio byar. Det är modersocknarna Korsholm, Närpes och Pedersöre samt de tidigt avskilda Vörå och Karleby. Flertalet av de senare uppkomna socknarna består av några få byar med vidsträckt areal och ett otal lägenhetsnummer.

	PRIMÄRA NAMN		%	SEKUNDÄRA NAMN		%
nÖB	17				83	
mÖB	23	1			76	
sÖB	17	8			75	
vÅL	26	18	13	43		
öÅL	5		13	82		
vÅB	13	6	2	79		
öÅB	10	19	2	68		
vNI.	20	12	10	58		
mNI.	24	9	21	47		
öNI.	26	13	6	55		

på *-by*   *-böle*   övriga   = naturnamn, lånenamn

De procentuella andelarna av primära bynamn (dvs. namn på *-by*, *-bök*, *-boda*, *-bolstad* osv.) och sekundära bynamn (urspr. natur-, lånenamn).

Det här är inte platsen att vidare försöka utreda byindelningen och dess historia. Här skall vi i stället lite närmare studera hur bynamnen fördelar sig på olika klasser enligt sitt ursprung. I stapeldiagrammet här ovanför visas frekvensen av olika huvudtyper av bynamn i olika delar av de svenska landskapen.

Den största gruppen inom huvudklassen primära namn bildas av namnen på *-by*; sammanlagt utgör de 332 namn eller 35,3 % av de primära bynamnen. Särskilt vanliga förefaller de att vara i centrala kolonisationsbygder, i västra Åland, mellersta och östra Nyland och mellersta Österbotten (Korsholm). Jfr Thors i SOÅ 1978 s. 12-14.

Också namnen på *-böle* (sammanlagt 190 namn eller 23 % av de primära bynamnen) förekommer framför allt i centralbygder, i västra Åland (Jomala, Finström, Saltvik, Sund), östra Åboland (Kimito, Pargas) och delar av Nyland (Tenala, Ingå, Helsinge). Inom Österbotten finns bara enstaka namn i de södra delarna.

De övriga primära bynamnen utgörs av namn på *-boda*, *-bolstad*, *-gård*, *-torp* och genitiviska namn av typerna *Gunnars*, *Jorvas*, *Mankans*. Utbredningen av namn på *-boda* är begränsad till områden med senare kolonisation (Lemland, Föglö). Namnen på *-ans* finns främst i mellersta Nyland (Sjundeå, Kyrkslätt).

Mot de primära bebyggelsenamnen står huvudklassen av sekundära bynamn, dvs. överflyttade tidigare ortnamn som ursprungligen har be-

tecknat naturlokaler eller tillhört finnars namnförråd. På de flesta hållen bildar de största delen (70–80 %) av bynamnsförrådet. Särskilt hög är deras frekvens inom senare koloniserade områden, i den åländska och åboländska skärgården och i Österbotten.

Också i den här preliminära formen visar sig bynamnsstatistiken ge en del tydliga utslag som förefaller namnhistoriskt upplysande när de studeras mot bakgrunden av trakternas bebyggelsehistoria. Av intresse är framför allt de variationer som framträder i bynamnsförrådets sammansättning på olika håll.

På fasta Åland, som sannolikt är det av svenskar tidigast koloniserade området i landet, består förrådet av bynamn till över hälften av primära bebyggelsenamn. I de centrala socknarna är mellan 25 och 40 % av namnen bildade med *-by* och vanligen med personnamn av äldre typ (jfr Thor s i SO Å 1978 s. 15) Mera perifera byar har fått namn på *-böle*, *-bolstad*, *-boda* eller överflyttade tidigare naturnamn (30–40 %). Det är bara uppe i Geta som de ursprungliga naturnamnen dominerar.

I den senare koloniserade åländska skärgården har bynamnsförrådet en helt annan sammansättning. Primära bebyggelsenamn förekommer bara i Föglö och Kökar (*-boda*). Största delen av bynamnen är ursprungliga naturnamn på *-ö*, *-holm* osv.

Skärgårdssocknarna i Åboland uppvisar ungefär samma typfördelning som de åländska, men här utgör de finska lånenamnen ungefär hälften av de sekundära bynamnen. I modersocknarna Korpo, Nagu, Pargas och Kimito möter andelar på över 10 % av namn på *-by* samt namn på *-böle*, särskilt i Kimito (30 %).

Inom Nyland förekommer primära bebyggelsenamn isynnerhet i de mellersta delarna (Helsing 67 %, Sjundea, Kyrkslätt och Esbo kring 60 %). Andra socknar med stora andelar av sådana namn är Tenala och Karis i väster och Sibbo samt Mörskom, Lappträsk och Pyttis i öster. Framför allt i Bromarv, Ekenäs och Lojo är det gott om sekundära bynamn (66–80 %). Det finska inslaget är starkast i Bromarv och Tenala, mellersta Nyland samt Borgå och Strömfors. I Ekenäs, Ingå och Sibbo är det särskilt gott om överflyttade svenska naturnamn bland bynamnen.

I Österbotten är det bara i de centrala socknarna Korsholm, Närpes, Vörå och Pedersöre som procenten av primära bynamn når upp till 30–40 %. För övrigt består bynamnsförrådet helt eller till största delen av överflyttade tidigare ortnamn, övervägande svenska naturnamn i söder och finska lånenamn i norr.